

ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ*

Necati CEMALOĞLU

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.

Dilek ERDEMOĞLU ŞAHİN

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yükseklisans Öğrencisi), Ankara.

Özet

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini farklı değişkenlere göre incelemektir. Araştırmanın örneklemini Çankaya, Keçiören ve Yenimahalle ilçeleri oluşturmaktadır. Araştırmada Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Verilerin analizinde t-testi ve tek yönlü varyans analizi (F) hesaplanmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin yaşının, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeylerini etkilediği, dul öğretmenlerin duygusal tükenme düzeylerinin fazla olduğu, eğitim düzeyi düşükçe duyarsızlaşma ve duygusal tükenmelerde artış olduğu, kıdemli öğretmenlerin duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeylerinin yüksek olduğu, ilköğretim okulu öğretmenlerinde duyarsızlaşmanın daha fazla olduğu, öğrenci sayısının, öğretmenlerin üstlerinden takdir görmelerinin, öğretmenlerin mesleki verimliliklerini değerlendirmelerinin, mesleklerini isteyerek yapmalarının, öğretmenlikten duydukları manevi doyumun duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıyı etkilediği saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: öğretmen, tükenmişlik, demografik

A STUDY OF THE TEACHER'S BURNOUT LEVEL ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

Abstract

The aim of the research is to examine the teacher's burnout levels according to various variables. This research is a descriptive one. The sample of the research is the teachers working for primary schools and high schools in Çankaya, Keçiören and Yenimahalle within the boundaries of Ankara and the teachers are selected as the samples by the method of "Group Sampling". Maslach Burnout Inventory was used to get data. The data were analyzed t- test and one way variance analysis were used. As a result of the research, it is found out that emotional exhaustion and depersonalization was affected by the ages of the teachers, emotional exhaustion was at a high rate in the divorced teachers, there is a correlation between the emotional exhaustion, depersonalization and education level, depersonalization is at a high rate in the primary school teachers, as the number of the students in a classroom increased they were not appreciated by their superiors, unwillingness for teaching and a little moral satisfaction developed more emotional exhaustion, personal accomplishment and depersonalization.

Key words: Teacher, burnout, demographic

* Bu çalışma, "Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenler tarafından incelenmesi" konulu yüksek lisans tezinin bir bölümüdür.

1. Giriş

Çalışma ve iş hayatı insan yaşamının önemli bir parçasıdır. İnsanlar günlük yaşantılarının büyük bir bölümünü işte ve iş ile ilgili faaliyetlerini planlayarak geçirirler. İş hayatındaki bireylerin stres yaşamaları ise kaçınılmazdır. Özellikle toplumsal rollerin farklılaşması, kişiler arasındaki ilişkilerde anlaşmazlıklar yaşanması, çalışma ortamlarında rekabetin ön plânda olması, bireylerin kendini kanıtlama savaşı, beklentilerin üst seviyelerde oluşu gibi koşullar da çalışanların ruh sağlığının olumsuz olarak etkilenmesine ve stres yaşamalarına neden olmaktadır. Yaşanan iş stresi, bireylerin özel hayatlarındaki zorluklar ve sorunlarla bir araya geldiğinde hem bireysel hem örgütsel anlamda ciddi problemler oluşturmaktadır. Bu nedenle bireylerin sağlığını ve örgütsel verimliliğini etkileyen pek çok sorunun temelinde stres yatmaktadır. Yapılan araştırmalar, uzun süre yoğun stres altında yaşamının sağlığı ciddi olarak tehdit ettiğini göstermektedir. Stres ve etkileri ile ilgili araştırmaların sayısı giderek artmaktadır. Işıkhan'ın (1) belirttiğine göre stres ve sonuçları üzerinde giderek daha fazla durulmasının nedenlerinden biri de, stresle ilgili hastalıkların her geçen gün daha da yaygınlaşmasıdır. Her düzeydeki çalışana etkisi altına alabilen stres, örgütsel anlamda performans düşüklüğü, işe devamsızlık, bireysel anlamda fizyolojik hastalıklar, davranışsal bozukluklar ve kaygı (anksiyete), depresyon, “tükenme belirtisi” gibi psikolojik rahatsızlıklara yol açabilmektedir (2).

Yapılan işin niteliği, stresle karşı karşıya kalmayı belirleyen önemli bir etkidir. Çeşitli meslek gruplarına sahip işgörenler, örgütsel yapıları ve çalışma koşulları sebebiyle yüksek düzeyde stres yaşamaktadır. Işıkhan (1) öğretmenlik mesleğini, eğitim ortamında kişilerin etkisinde kaldıkları özgün ve yoğun stres yaratan durumlar sebebiyle, bireylerin özellikle ruhsal sağlıklarının ve buna bağlı olarak da çalışma yaşamlarının kötü yönde etkilenmesinde önemli oranda risk taşıyan bir meslek olarak yorumlamıştır. Öğretmenlerin genel olarak diğer meslek çalışanlarına göre daha fazla stres yaşama nedenleri; eğitim-öğretim hizmetlerindeki öğrenci-öğretmen ve okul-aile çatışmaları, disiplin sorunları, kalabalık sınıflar, fiziki koşullardaki yetersizlik, bürokratik işlerin çokluğu, toplumun eleştirileri, eğitim kurumları üzerindeki sosyal ve politik baskılar, ödüllendirme ve karara katılımın yetersizliği gibi sorunlardır (3). Öğretmenlerin stresli bir meslek sahibi olmaları sadece bu sebeplerle sınırlı değildir. Bunların yanı sıra öğretmenlerden gerçekleştirmeleri istenen çeşitli beklentiler vardır. Günümüzde öğretmenlerden beklenen, bireyleri, sürekli ve hızlı bir şekilde değişim gösteren teknolojik bir topluma hazırlamaları ve toplumun çeşitli problemleri ile uğraşmalarıdır (4). Ayrıca öğretmenin sahip olduğu sorumluluklar arasında nitelikli okul-aile işbirliğini sağlamak ve aileleri, çocuklarının eğitim-öğretimi ile ilgili olarak yönlendirmek de yer almaktadır. Öğretmen eğitim-öğretim görevlerini yürütürken yöneticileri, meslektaşları, öğrencileri, velileri, okul personeli ve çevresi ile olumlu ilişkiler içinde olmalıdır. İş yaşamında bu derece çok yönlü ilişkiler kuracak olan öğretmen sürekli olarak insanlarla yüz yüze çalışmak durumundadır.

Günümüzün birçok meslek alanının insanlarla yüz yüze ve yakın iletişim kurması gerekmektedir. Yoğun iş stresinin sonuçlarından biri olarak kabul edilen mesleki tükenmişlik üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında da tükenmişliğin; işi gereği insanlarla sık sık yüz yüze gelmekte olan, insanlara hizmet veren, yardım eden meslek gruplarının çalışanlarında daha fazla gözlemlendiği görülmektedir. Sürgevil (5) belirttiğine

göre doktorlar, hemşireler, polisler, yöneticiler, diş hekimleri, otel çalışanları, çocuk bakıcıları, banka çalışanları, psikologlar, trafik görevlileri, satış sorumluları, akademisyenler, okul müdürleri ve öğretmenler bu meslek gruplarından bazılarıdır. Tükenmişlik, insanlarla yüz yüze ilişki içinde olan meslek çalışanlarında oldukça sık rastlanan bir durum olduğundan dolayı, eğitim alanında çalışan kişiler tükenmişliğe en yatkın risk gruplarından biridir. Eğitim alanında yapılan tükenmişlik araştırmalarının çoğu ise öğretmenler üzerinde yürütülmüştür. Öğretmenlik, insanlarla yoğun etkileşim içeren, dolayısıyla mesleki tükenmişlik sendromuna maruz kalan bir meslek grubudur.

Bir örgütün sağlıklı oluşu verimliliğini doğrudan etkiler. Örgütün sağlıklı olması demek örgüt üyelerinin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması, kendilerini iyi hissetmeleri, her yönden sağlıklı olmalarıdır. Bu açıdan eğitim örgütlerinde de öğretmenlerin sağlıklı olması okulun, eğitim sisteminin ve toplumun verimli olmasıdır. Öğretmenlik mesleğinde yaşanan tükenmişliğin ölçülmesi, değerlendirilmesi ve bunun örgütsel nedenlerini araştırmayı amaçlayan çalışmaların yapılması büyük önem taşır (1). Öğretmenlerde tükenmişlik yöneticilerin ve eğitim alanındaki uzmanların en önemli ilgi alanlarından biri olmalıdır. Tükenmişliğe sebep olan şartların iyileştirilmesi ancak öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi ile mümkün olabilir. Bu araştırmada da ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve nedenleri ele alınacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini farklı demografik değişkenlere göre saptamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulara cevap aranacaktır. İlköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri; yaşa, cinsiyete, medeni duruma, mezuniyet durumuna, mesleki kıdeme, çalışılan okul türüne, ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına, okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumuna, çalışma ortamından memnuniyet durumuna, üstlerinden takdir görme durumuna, mesleki açıdan verim düzeyini değerlendirmeye, mesleği isteyerek yapma durumuna, mesleki açıdan manevi doyumunu değerlendirmeye, göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Mesleki Tükenmişlik

Mesleki Tükenmişlik Sendromu kısaca kişinin kendisine büyük hedefler koyup daha sonra istediklerini elde edemeyip hayal kırıklığına uğrayarak yorulduğunu ve enerjisinin tükendiğini hissetmesi (6) ve işi gereği insanlarla yoğun bir ilişki içinde olanlarda görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı sendromu (7) olarak tanımlanabilir. Tükenmişlik sendromunun düzeyi ile ilgili bireyin iş ortamında karşı karşıya geldiği kişilerle geçirdiği sürenin uzaması, aynı kişilerle sıklıkla etkileşimde bulunması, hizmet verdiği kişi sayısının artması, hizmet verdiği kişilerin ağır sorunları olması ve bu kişilerle kurduğu yüz yüze ilişki, tükenmişlik düzeyini arttırmaktadır. Bu durum öğretmen açısından ele alındığında öğretmenin iş ortamında öğrenci, veli, yönetici ve personelle sık sık ve uzun süreli olarak yüz yüze ilişkiler kurmasının, giderek kalabalıklaşan sınıf ve okullarda çalışmasının tükenmişlik düzeyini etkilemesi

kaçınılmazdır (8).Tükenmişlik açısından bir diğer önemli faktör de hizmet verilen bireyle ilgili problemlerdir. Bu faktör öğretmenler için çalışılan öğrencilerin özellikleridir. Öğrencilerin motivasyonu, problemleri davranışları, yaşları (9), öğrencilerin ilgisizliği ve anne babaların aşırı istekleri, yönetim desteğinin olmaması, istek dışı tayinler, aşırı bürokrasi öğretmenlerde tükenmişliği yaratan etkenlerdir. Esteve ise farklı bir bakış açısıyla öğretmenlerde gözlenen bu sendromu ortaya çıkaran faktörleri iki grupta incelemiştir. Birinci grup faktörler araç-gereçler, materyaller, olumsuz çalışma koşulları, öğretmenlere yönelik öğrenci şiddeti, artan öğretmen beklentileri, öğretmenin yorulması gibi öğretmeni sınıfta doğrudan etkileyen olumsuz durumlar ve bunun sonucu gerginliğe yol açan faktörlerdir. İkinci grup faktörler, öğretmenin motivasyon ve işe katılımında, çabasında azalmaya yol açan, öğretmenin etkinliğini etkileyen, öğretim yapılan ortamı etkileyen çevresel faktörlerdir. Esteve bu dolaylı faktörleri öğretmenin rollerini ve sosyal toplumun değişmesi, öğretmen rollerine ilişkin artan çelişkiler, belirsiz eğitim sistemi amaçları ve değişen öğretmen imajı olarak gruplamıştır (4).

Ülkemizdeki durum incelendiğinde, öğretmenleri meslek seçimi, ekonomik koşullar, boş zaman etkinlikleri ve iş koşulları dikkate alınırca yüksek düzeyde tükenmişlik göstermeleri beklenebilir. Model olarak öğretmenlerin uygun olmayan baş ağrısı, sinirlilik, depresyon, alkol ve sigara içme gibi başa çıkma davranışları sergilemeleri doğrudan ya da dolaylı olarak öğrencileri de etkileyecektir (1). Dolayısıyla öğretmenlerde yaygın görülen tükenmişlik sadece onlarda değil, ülkenin eğitim sisteminde de sorunlara yol açan bir durumdur (10). Çünkü iş performansının düşmesi, işe yönelik olumsuz tutumlar, sık tekrarlanan işe devamsızlık, işten ayrılmayı isteme, hatta fiziksel ve ruhsal sağlık problemleri gibi sonuçlar gerek eğitim ortamına gerek öğrencilere, ailelere ve tüm topluma yansımaktadır (3).

3. Yöntem

Bu araştırma, ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu araştırmanın evrenini, Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan 15 merkez ilçede, 2005- 2006 öğretim yılında eğitim ve öğretim yapan 683 ilköğretim okulunda görevli 22.776 öğretmen ve 108 ortaöğretim okulunda görevli 6.978 öğretmen oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örnekleme, random tekniği ile Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki Çankaya, Yenimahalle ve Keçiören ilçelerinde görevli 22.776 ilköğretim ve 6.978 ortaöğretim öğretmenin %2'si "Küme Örnekleme" yöntemi ile seçilmiştir. Örnekleme, 18 ilköğretim okulunda görev yapan 361 öğretmen ve 9 ortaöğretim okulunda görev yapan 154 öğretmen olmak üzere toplam 515 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma için 2005-2006 öğretim yılında eğitim ve öğretim yapan, Ankara ili; Çankaya ilçesindeki 104 ilköğretim okulunda 6 tanesi, 28 ortaöğretim okulunda 3 tanesi, Yenimahalle ilçesindeki 87 ilköğretim okulunda 6 tanesi, 17 ortaöğretim okulunda 3 tanesi, Keçiören ilçesindeki 86 ilköğretim okulunda 6 tanesi, 18 ortaöğretim okulunda 3 tanesi örnekleme alınmıştır. Ortaöğretim okulları her ilçede bir düz lise, bir Anadolu lisesi, bir meslek lisesi olarak seçilmiştir. Örnekleme dâhil edilen ilköğretim ve ortaöğretim okulları tesadüfi seçim ile belirlenmiştir.

Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin yaklaşık beşte ikisinin (% 38,05) 31–40 yaş arasında olduğu, öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi (% 62,52) kadın, üçte biri ise (% 37,47) erkek, yaklaşık üçte ikisi (% 66,21) evli, % 24,07’sinin bekâr, üçte ikisinin (% 67,76) fakülte mezunu, üçte birinin (% 34,17) 6–10 yıl arası kıdemi olanlar olduğu, yaklaşık üçte biri (% 31,65) sınıf öğretmeni, üçte birinin (% 36,69) 31–40 kişilik sınıflarda ders verdiği, beşte ikisinin (% 43,68) sosyo- ekonomik durumu düşük bölgelerde görev yaptığı anlaşılmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada Maslach ve Jackson (9) tarafından geliştirilen Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Toplam 22 maddeden oluşan ölçek (MTE) tükenmişliği üç alt boyutta değerlendirmektedir. Birinci alt boyut olan “duygusal tükenme” boyutunda 9 madde, ikinci alt boyut olan “duyarsızlaşma” boyutunda 5 madde ve üçüncü alt boyut olan “kişisel başarı” boyutunda ise 8 madde yer almaktadır. Maddeler 0 = hiçbir zaman ve 6 = her zaman olmak üzere yedili derecelendirme ile yanıtlanmaktadır. Tükenmişlik alt boyutlarını şöyle açıklanabilir (11):

1. Duygusal Tükenme: Bu alt ölçek kişinin mesleği veya işi tarafından tüketilmiş, aşırı yüklenilmiş olma duygularını tanımlar.
2. Kişisel Başarı: Bu alt ölçek ise insanlarla çalışan bir kişide yeterlilik ve başarıyla üstesinden gelme duygularını tanımlar.
3. Duyarsızlaşma: Bu alt ölçek kişinin hizmet ve bakım verdiklerine karşı, bireylerin kendilerine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın duygudan yoksun şekilde davranmalarını tanımlar.

Ergin (12) tarafından Türkçe’ye çevrilen MTE ölçeği doktor, hemşire, öğretmen, avukat, polis vb. mesleklerden oluşan 235 kişilik bir grupla ön denemesi yapılmıştır. Bu uygulamada elde edilen verilerin analizi sonucunda ölçekte bazı değişiklikler yapılmıştır. Orijinal formundaki “hiçbir zaman, yılda birkaç kere, ayda bir, ayda birkaç kere, haftada bir, haftada birkaç kere, her gün” şeklinde yedi basamaklı yanıt seçenekleri, Türkçe uyarlamasında “hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman” şeklinde beşli yanıt seçenekleri olarak düzenlenmiştir. Öğretmenlerle yapılan bu araştırmada da 5 seçeneikli form kullanılmıştır.

a. Maslach Tükenmişlik Envanteri ‘nin Puanlanması ve Yorumu

MTE ‘nde yapılan puanlama sonucunda toplam puan ve alt ölçek puanları elde edilmektedir. MTE ‘ni oluşturan üç alt ölçeğin puanları her madde için 0- 4 puan arasında değerlendirilir, her alt ölçek için ayrı ayrı toplanarak kişinin alt ölçeklerden aldığı puanlar hesaplanır. Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt boyutları olumlu, Kişisel Başarı alt boyutu ise olumsuz ifadeler içermektedir. Olumsuz ifadelerin ters yönde puanlanmaları gerekmektedir. Bu nedenle Duygusal Tükenme (DT) ve Duyarsızlaşma (D) alt ölçeklerinden yüksek puanlar, Kişisel Başarı (KB) alt ölçeğinden düşük puanlar almak tükenmişliği ifade etmektedir. Buna göre DT ve D alt ölçeklerini oluşturan maddeler; ” hiçbir zaman = 0, çok nadir = 1, bazen = 2, çoğu zaman = 3, her zaman = 4 “ şeklinde, KB alt ölçeğini

oluşturan maddeler ise ters puanlama ile “ her zaman = 0, çoğu zaman = 1, bazen = 2, çok nadir = 3, hiçbir zaman = 4 “ şeklinde puanlanır. Bu şekilde alt ölçek puanları hesaplanır. Bu üç alt ölçeklerden alınan puan arttıkça tükenmişlik düzeyi de artmaktadır. Tükenmişlik düzeyinin belirlemek için dağılımın ilk üçte birinde yer alan tükenmişlik puanları düşük, orta üçte birinde yer alan tükenmişlik puanları normal, son üçte birinde yer alan tükenmişlik puanları yüksek olarak değerlendirilmiştir (1). Tükenmişliğin bu üç alt boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında, her alt ölçeğin puanı ayrı ayrı değerlendirilir ve tek bir toplam puanla birleştirilemez (11). Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde tükenmişliğin düşük, orta ve yüksek düzeylerde yaşanan, duygu düzeyine bağlı sürekli bir değişken olarak ele alındığı görülmektedir. Literatürde, tükenmişlik alt boyutları puanlarının toplanarak bir tek tükenmişlik puanı elde edilebileceğini savunanların yanı sıra çoğunlukla tükenmişlik var olan ya da var olmayan diye iki gruba ayrılan bir değişken olarak kavramlaşmamıştır. Bu araştırmada da benzer şekilde her birey için üç ayrı puan hesaplanmıştır. Tükenmişliğin orta düzeyi her üç alt ölçekte de orta düzeyi yansıtır. Düşük düzeyi Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt ölçeklerinde düşük, Kişisel Başarı alt ölçeklerinde ise yüksek puanı yansıtır.

b. Maslach Tükenmişlik Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenirliği

MTE ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği Ergin (12) tarafından iki yöntemle hesaplanmıştır. Birinci yöntemde, her alt boyut için iç tutarlılık hesaplaması yapılmıştır. 552 kişilik denek gruptan elde edilen verilere göre ölçeğin özgün formuna ilişkin güvenirlilik katsayıları şu şekildedir: Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.65, Kişisel Başarı 0.72. İkinci yöntemde ise ölçeğin güvenirliliği test/tekrar test ile incelenmiştir. Denek grubundan 99 deneye tekrar ulaşılarak elde edilen verilere göre güvenirlilik katsayıları şu şekildedir: Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.72, Kişisel Başarı 0.67. Araştırma daha önceden geçerlilik ve güvenirliliği yapılarak Türkçe'ye uyarlandığı için, araştırmacı, yeniden geçerlilik ve güvenirlilik yapma ihtiyacı duymamıştır. Öğretmenlerin SED düzeyleri, öğretmenlerin hangi sosyo-ekonomik düzeyde kendinizi görüyorsunuz? Sorusuna verdikleri cevaplara göre saptanmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumu

Araştırmada yer alan alt problemlerin çözümlenmesinde betimsel istatistik yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Packet for Social Studies) 13.00 programı kullanılmıştır. Alt problemlere ilişkin olarak frekans (f), yüzde (%) ve aritmetik ortalama (\bar{x}) hesaplanmıştır. Demografik değişkenlerle tükenmişlik arasındaki ilişkiyi bulmak için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (F) hesaplanmıştır. Sonuçlar $p < .05$ düzeyinde test edilmiştir. Tek yönlü varyans analizinin sonucunda p değeri anlamlı çıkanlar için tukey testi hesaplanmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

Tablo 1. Öğretmenlerin Yaşları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Yaş	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey
DT	21-30 (1)	140	16,26	6,81	3 511 514	3,83*	1-4 2-4 3-4
	31-40 (2)	196	15,20	5,83			
	41-50 (3)	136	15,46	7,20			
	51+ (4)	43	18,79	7,01			
KB	21-30	140	9,87	4,57	3 511 514	2,00	
	31-40	196	9,89	4,52			
	41-50	136	10,30	4,69			
	51+	43	11,67	4,54			
D	21-30 (1)	140	4,75	3,44	3 511 514	8,74*	1-4 2-4 3-4
	31-40 (2)	196	4,53	3,59			
	41-50 (3)	136	5,58	4,06			
	51+ (4)	43	7,53	4,24			

Tablo 1 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla 51 ve daha üzeri yaş grubuna giren öğretmenlerde ($\bar{x}=18,79$) görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu yaş grubu ise 31-40'tır ($\bar{x}=5,20$). Öğretmenlerin duygusal tükenme düzeyleri ile yaşları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin yaşları ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(3-511)}=3,83$, $p < .05$]. KB düzeyi en fazla 51 ve daha üzeri yaş grubuna giren öğretmenlerde ($\bar{x}=11,67$) görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu yaş grubu ise 21-30 ($\bar{x}=9,87$)'dir. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile yaşları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin yaşları ile Kişisel Başarı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$F_{(3-511)}=2,00$, $p > .05$]. D düzeyi en fazla 51 ve daha üzeri yaş grubuna giren öğretmenlerde ($\bar{x}=7,53$) görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu yaş grubu ise 31-40'tır ($\bar{x}=4,53$). Öğretmenlerin D düzeyleri ile yaşları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin yaşları ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(3-511)}=8,74$, $p < .05$]. Öğretmenlerin yaşları duygusal tükenmenin ve duyarsızlaşmanın bir belirleyicisidir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Cinsiyetleri ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	\bar{x}	S	sd	t	P<.05
DT	Kadın	322	16,13	6,37	513	1,23	0,217
	Erkek	193	15,39	7,05			
KB	Kadın	322	10,17	4,27	513	0,18	0,857
	Erkek	193	10,09	5,10			
D	Kadın	322	4,97	3,66	513	1,07	0,283
	Erkek	193	5,35	4,07			

Tablo 2 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla kadınlarda ($\bar{x}=16,13$), en düşük erkeklerde ($\bar{x}=15,39$), KB düzeyi en fazla kadınlarda ($\bar{x}=10,17$), en düşük erkeklerde ($\bar{x}=10,09$), D düzeyi en fazla erkeklerde ($\bar{x}=5,35$), en düşük kadınlarda ($\bar{x}=4,97$) görülmektedir. D ve KB düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin cinsiyetleri ile DT [$t_{(513)}=1,23, p> .05$], KB [$t_{(513)}=0,18, p> .05$] ve D [$t_{(513)}=1,07, p> .05$] düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 3. Öğretmenlerin Medeni Durumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Medeni	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey
DT	Bekâr (1)	124	16,95	6,51	2	4,83*	1- 2
	Evli (2)	341	15,22	6,45	512		
	Dul (3)	50	17,48	7,66	514		
D	Bekâr (1)	124	5,24	3,94	2	,29	
	Evli (2)	341	5,03	3,72	512		
	Dul (3)	50	5,40	4,30	514		
KB	Bekâr (1)	124	10,44	4,55	2	,53	
	Evli (2)	341	10,10	4,63	512		
	Dul (3)	50	9,68	4,51	514		

Tablo 3 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla dul öğretmenlerde ($\bar{x}=17,48$) görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu medeni durum grubu ise evlidir. ($\bar{x}=15,22$). Öğretmenlerin DT düzeyleri ile medeni durumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin medeni durumları ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=4,83, p< .05$]. Başka bir anlatımla öğretmenlerin medeni durumları duygusal tükenme düzeylerinin bir belirleyicisidir. D düzeyinin en fazla dul öğretmenlerde ($\bar{x}=5,40$) görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu medeni durum grubu ise evli ($\bar{x}=5,03$) lerdir. Öğretmenlerin D düzeyleri ile medeni durumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin medeni durumları ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$F_{(2-512)}=0,28, p> .05$]. Başka bir anlatımla öğretmenlerin medeni durumları duyarsızlaşma düzeylerinin bir belirleyicisi değildir. KB düzeyi en fazla bekâr öğretmenlerde ($\bar{x}=10,44$) görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu medeni durum grubu ise dul olanlardır ($\bar{x}=9,68$). Öğretmenlerin KB düzeyleri ile medeni durumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin medeni durumları ile kişisel başarı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$F_{(2-512)}=0,53, p> .05$].

Tablo 4. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Mezuniyet	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey
DT	Fakülte (1)	349	14,94	6,29	5 509 514	4,93*	1- 2 1- 4
	Y. Lisans (2)	84	18,09	6,92			
	Doktora (3)	13	16,61	9,40			
	Eğ. Enstitüsü (4)	40	18,67	6,37			
	Y. Öğ Okulu (5)	18	15,77	7,54			
	Diğer (6)	11	16,81	4,79			
D	Fakülte (1)	349	4,72	3,53	5 509 514	3,40*	1- 4
	Y. Lisans (2)	84	5,52	4,06			
	Doktora (3)	13	6,07	4,85			
	Eğ. Enstitüsü (4)	40	7,07	4,23			
	Y. Öğr. Ok. (5)	18	5,88	5,06			
	Diğer (6)	11	4,74	3,92			
KB	Fakülte (1)	349	9,96	4,61	5 509 514	,71	
	Y. Lisans (2)	84	10,09	4,32			
	Doktora (3)	13	11,00	6,74			
	Eğ. Enstitüsü (4)	40	11,05	3,97			
	Y. Öğr. Ok. (5)	18	11,22	5,58			
	Diğer (6)	11	10,27	3,66			

Tablo 4 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla Eğitim Enstitüsü mezunlarında ($\bar{x}=18,67$) görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu eğitim grubu ise fakülte ($\bar{x}=14,94$) mezunlarıdır. Öğretmenlerin DT düzeyleri ile eğitim durumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin eğitim durumları ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(5-509)}=4,93$, $p < .05$]. D düzeyi en fazla Eğitim Enstitüsü mezunlarında ($\bar{x}=7,07$) görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu eğitim grubu ise fakülte ($\bar{x}=4,72$) grubudur. Öğretmenlerin D düzeyleri ile eğitim durumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin eğitim durumları ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(5-509)}=3,40$, $p < .05$]. KB düzeyi en fazla Yüksek Öğretmen Okulu mezunlarında ($\bar{x}=11,22$) görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu eğitim grubu ise fakülte ($\bar{x}=9,96$) mezunlarıdır. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile eğitim durumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin eğitim durumları ile kişisel başarı arasındaki fark anlamsız bulunmuştur [$F_{(5-509)}=0,71$, $p > .05$].

Tablo 5. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Kıdem	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey
DT	0-5(1)	88	17,15	7,93	5 509 514	2,43*	
	6-10(2)	176	15,47	5,37			
	11-15(3)	96	15,11	6,75			
	16-20(4)	81	15,98	6,74			
	21-25(5)	34	13,88	6,51			
	26+(6)	40	17,90	7,58			
D	0-5(1)	88	4,82	3,94	5 509 514	2,94*	2- 6
	6-10(2)	176	4,60	3,47			
	11-15(3)	96	5,11	3,63			
	16-20(4)	81	5,83	4,04			
	21-25(5)	34	4,82	3,90			
	26+(6)	40	6,80	4,48			
KB	0-5(1)	88	10,17	5,28	5 509 514	1,289	
	6-10(2)	176	9,87	4,34			
	11-15(3)	96	10,16	4,69			
	16-20(4)	81	10,69	4,26			
	21-25(5)	34	8,88	4,24			
	26+(6)	40	11,20	4,68			

Tablo 5 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla 26 yıl ve üzeri mesleki kıdemi ($\bar{x}=17,90$) olanlarda görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu kıdem grubu ise 21–25 yıl arası kıdemi ($\bar{x}=13,88$) olanlardır. Öğretmenlerin DT düzeyleri ile mesleki kıdemleri arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(5-509)}=2,43, p< .05$]. D düzeyi en fazla 26 yıl ve üzeri mesleki kıdemi ($\bar{x}=6,80$) olanlarda görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu kıdem grubu ise 6–10 yıl arası kıdemi ($\bar{x}=4,60$) olanlardır. Öğretmenlerin D düzeyleri ile mesleki kıdemleri arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(5-509)}=2,94, p< .05$]. KB düzeyi en fazla 26 yıl ve üzeri mesleki kıdemi ($\bar{x}=11,20$) olanlarda görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu kıdem grubu ise 21–25 yıl arası kıdemi ($\bar{x}=8,88$) olanlardır. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile mesleki kıdemleri arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile kişisel başarı arasındaki fark anlamsız bulunmuştur [$F_{(5-509)}= 1,29, p> .05$].

Tablo 6. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Türü ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Okul türü	n	\bar{x}	S	sd	t	P<.05
DT	İlköğretim	361	15,96	6,52	513	,57	,568
	Ortaöğretim	154	15,60	6,90			
D	İlköğretim	361	5,37	3,91	513	2,33	,020*
	Ortaöğretim	154	4,51	3,54			
KB	İlköğretim	361	10,15	4,50	513	,05	,960
	Ortaöğretim	154	10,12	4,82			

Tablo 6 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla ilköğretim ($\bar{x}=15,96$) grubunda görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu okul grubu ise ortaöğretim ($\bar{x}=15,60$) grubudur. Öğretmenlerin DT düzeyleri ile çalışılan okul türü arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin çalıştıkları okul türü ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t_{(513)}=0,57$, $p>.05$]. D düzeyi en fazla ilköğretim ($\bar{x}=5,37$) grubunda görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu okul grubu ise ortaöğretim ($\bar{x}=4,51$) grubudur. Öğretmenlerin D düzeyleri ile okul türü arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin çalıştıkları okul türü ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t_{(513)}=2,33$, $p<.05$]. KB düzeyi en fazla ilköğretim ($\bar{x}=10,15$) grubunda görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu okul grubu ise ortaöğretim ($\bar{x}=10,12$) grubudur. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile çalışılan okul türü arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin çalıştıkları okul türü ile kişisel başarı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t_{(513)}=0,05$, $p>.05$].

Tablo 7. Ders Verilen Sınıflardaki Ortalama Öğrenci Sayısı ile Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	ÖS	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey
DT	0- 30 (1)	186	15,80	6,00	2	4,03*	2- 3
	31- 40 (2)	189	15,00	6,79	512		
	41+ (3)	140	17,09	7,08	514		
D	0- 30 (1)	186	4,30	3,70	2	9,88*	1- 3
	31- 40 (2)	189	5,14	3,71	512		2- 3
	41+ (3)	140	6,17	3,89	514		
KB	0- 30 (1)	186	8,67	4,38	2	15,81*	1- 2
	31- 40 (2)	189	10,96	4,44	512		1- 3
	41+ (3)	140	10,99	4,61	514		

Tablo 7 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla 41 ve üzeri öğrencisi olan ($\bar{x}=17,09$) sınıflarda görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu sınıf grubu ise 31-40 ($\bar{x}=15,00$) grubudur. Öğretmenlerin DT düzeyleri ile ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=4,03$, $p<.05$]. D düzeyi en fazla 41 ve üzeri öğrencisi

olan ($\bar{x}=6,17$) sınıflarda görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu sınıf grubu ise 0-30 ($\bar{x}=4,30$) grubudur. Öğretmenlerin D düzeyleri ile ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=9,88, p<.05$]. KB düzeyi en fazla 41 ve üzeri öğrencisi olan ($\bar{x}=10,99$) sınıflarda görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu sınıf grubu ise 0-30 ($\bar{x}=8,67$) grubudur. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile kişisel başarı arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=15,81, p<.05$].

Tablo 8. Sosyo- Ekonomik Durum ile Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	SED	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey
DT	Düşük (1)	225	16,08	6,95	2	,92	
	Orta (2)	178	16,04	6,61	512		
	Yüksek (3)	112	15,10	6,00	514		
D	Düşük (1)	225	4,61	3,62	2	3,46*	
	Orta (2)	178	5,50	3,96	512		
	Yüksek (3)	112	5,51	3,90	514		
KB	Düşük (1)	225	9,66	4,48	2	3,16*	1- 2
	Orta (2)	178	10,81	4,89	512		
	Yüksek (3)	112	10,04	4,24	514		

Tablo 8 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla düşük ($\bar{x}=16,08$) grubunda görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu sed grubu ise yüksek ($\bar{x}=15,10$) grubudur. Öğretmenlerin DT düzeyleri ile sosyo- ekonomik durum arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin çalıştıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo- ekonomik durumu ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamsız bulunmuştur [$F_{(2-512)}=0,92, p>.05$]. D düzeyi en fazla yüksek ($\bar{x}=5,51$) grubunda görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu sed grubu ise düşük ($\bar{x}=4,61$) grubudur. Öğretmenlerin D düzeyleri ile sed arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin sed ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=3,46, p<.05$]. KB düzeyi en fazla orta ($\bar{x}=10,81$) grubunda görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu sed grubu ise düşük ($\bar{x}=9,66$) grubudur. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile sed arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin sed ile kişisel başarı arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=3,16, p<.05$].

Tablo 9. Öğretmenlerin Çalışılan Ortamdan Memnuniyet Duyma Durumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Memnuniyet	n	\bar{x}	S	sd	t	P<.05
DT	Evet	304	13,59	5,78	513	10,19	,000*
	Hayır	211	19,12	6,43			
D	Evet	304	4,50	3,61	513	4,41	,000*
	Hayır	211	5,99	3,95			
KB	Evet	304	9,88	4,24	513	1,57	,118
	Hayır	211	10,52	5,04			

Tablo 9 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=19,12$) cevabında görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=13,59$). Öğretmenlerin DT düzeyleri ile çalıştıkları ortamdan memnuniyetleri arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin çalıştıkları ortamdan memnuniyetleri ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t_{(513)}=10,19$, $p < .05$]. D düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=5,99$) cevabında görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evet ($\bar{x}=4,50$) tir. Öğretmenlerin D düzeyleri ile çalıştıkları ortamdan memnuniyetleri arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin çalıştıkları ortamdan memnuniyetleri ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t_{(513)}=4,41$, $p < .05$]. KB düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=10,52$) cevabında görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evet ($\bar{x}=9,88$) tir. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile çalıştıkları ortamdan memnuniyetleri arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin çalıştıkları ortamdan memnuniyetleri ile Kişisel Başarı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t_{(513)}=1,57$, $p > .05$].

Tablo 10 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=18,25$) cevabında görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=13,92$). D düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=6,16$) cevabındadır. D düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evet ($\bar{x}=4,27$) tir. KB düzeyi ise en fazla hayır ($\bar{x}=11,39$) cevabındadır. KB düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=9,13$). S değerleri incelendiğinde, en homojen değerlendirmeyi hayır (S=4,31) grubunun yaptığı, en heterojen değerlendirmeyi ise evet (S=4,58) grubunun yaptığı görülmektedir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Üstlerinden Takdir Görme Durumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Takdir	n	\bar{x}	S	sd	t	P<.05
DT	Evet	285	13,92	6,20	513	7,78	,000*
	Hayır	230	18,25	6,38			
D	Evet	285	4,27	3,66	513	5,75	,000*
	Hayır	230	6,16	3,77			
KB	Evet	285	9,13	4,58	513	5,71	,000*
	Hayır	230	11,39	4,31			

DT, D ve KB düzeyleri ile üstlerinden takdir görme arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin üstlerinden takdir görmeleri ile DT [$t_{(513)}=7,78$, $p<.05$], D [$t_{(513)}=5,75$, $p<.05$] ve KB [$t_{(513)}=5,71$, $p<.05$] düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Öğretmenlerin üstlerinden takdir görmeleri duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinin bir belirleyicisidir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Kendilerini Mesleklerinde Verimli Görme Durumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Verimlilik	n	\bar{x}	S	sd	t	P<.05
DT	Evet	328	13,88	6,19	513	9,74	,000*
	Hayır	187	19,33	5,93			
D	Evet	328	4,27	3,48	513	6,93	,000*
	Hayır	187	6,59	3,95			
KB	Evet	328	9,46	4,53	513	4,54	,000*
	Hayır	187	11,34	4,48			

Tablo 11 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=19,33$) cevabında görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=13,88$). D düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=6,59$) cevabındadır. D düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=4,27$). KB düzeyi ise en fazla hayır ($\bar{x}=11,34$) cevabındadır. KB düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=9,46$). DT, D ve KB düzeyleri ile kendini mesleğinde verimli görme arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin kendini mesleğinde verimli görmeleri ile DT [$t_{(513)}=9,74$, $p<.05$], D [$t_{(513)}=6,93$, $p<.05$] ve KB [$t_{(513)}=4,54$, $p<.05$] düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Öğretmenlerin kendini mesleğinde verimli görmeleri

Tablo 12. Öğretmenlerin Mesleklerini İsteyerek Yapma Durumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	İsteme	n	\bar{x}	S	sd	t	P<.05
DT	Evet	373	14,63	6,25	513	7,09	,000*
	Hayır	142	19,07	6,55			
D	Evet	373	4,28	3,41	513	8,57	,000*
	Hayır	142	7,30	3,99			
KB	Evet	373	9,25	4,40	513	7,47	,000*
	Hayır	142	12,47	4,27			

Tablo 12 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=19,07$) cevabında görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=14,63$). D düzeyi en fazla hayır ($\bar{x}=7,30$) cevabındadır. D düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=4,28$). S değerleri incelendiğinde, en homojen değerlendirmeyi evet (S=3,41) grubunun yaptığı, en heterojen değerlendirmeyi ise hayır (S=3,99) grubunun yaptığı görülmektedir. KB düzeyi ise en fazla hayır ($\bar{x}=12,47$) cevabındadır. KB düzeyinin en düşük olduğu cevap grubu ise evettir ($\bar{x}=9,25$). Duygusal tükenme,

duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri ile mesleği isteyerek yapmaları arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, öğretmenlerin mesleklerini isteyerek yapmaları ile DT [$t_{(513)}=7,09$, $p<.05$], D [$t_{(513)}=8,57$, $p<.05$] ve KB [$t_{(513)}=7,47$, $p<.05$] düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Tablo 13. Öğretmenlerin Manevi Doyumları ile Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması

	Doyum	n	\bar{x}	S	sd	F	Tukey P<.05
DT	Az (1)	93	20,87	6,33	2	75,00*	1- 2
	Orta (2)	243	16,75	6,02	512		1- 3
	Çok (3)	179	12,04	5,32	514		2- 3
D	Az (1)	93	7,03	3,92	2	31,08*	1- 2
	Orta (2)	243	5,53	3,93	512		1- 3
	Çok (3)	179	3,56	2,96	514		2- 3
KB	Az (1)	93	11,70	5,09	2	13,29*	1- 3
	Orta (2)	243	10,47	4,03	512		2- 3
	Çok (3)	179	8,88	4,74	514		

Tablo 13 incelendiğinde, DT düzeyi en fazla az ($\bar{x}=20,87$) doyum olanlarda görülmektedir. DT düzeyinin en düşük olduğu doyum grubu ise çok ($\bar{x}=12,04$) grubudur. Öğretmenlerin DT düzeyleri ile manevi doyumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin manevi doyumları ile duygusal tükenme arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=75,00$, $p<.05$]. D düzeyi en fazla az ($\bar{x}=7,03$) doyum olanlarda görülmektedir. D düzeyinin en düşük olduğu doyum grubu ise çok ($\bar{x}=3,56$) grubudur. Öğretmenlerin D düzeyleri ile manevi doyumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin manevi doyumları ile duyarsızlaşma arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=31,08$, $p<.05$]. KB düzeyi en fazla az ($\bar{x}=11,70$) doyum olanlarda görülmektedir. KB düzeyinin en düşük olduğu doyum grubu ise çok ($\bar{x}=8,88$) grubudur. Öğretmenlerin KB düzeyleri ile manevi doyumları arasındaki anlamlılık için yapılan varyans analizine göre, öğretmenlerin manevi doyumları ile kişisel başarı arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-512)}=13,29$, $p<.05$].

5. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin yaşının duygusal tükenme ve duyarsızlaşmalarını etkilediği, dul öğretmenlerin duygusal tükenme düzeylerinin fazla olduğu, eğitim düzeyi düştükçe duyarsızlaşma ve duygusal tükenmede artış olduğu, kıdemli öğretmenlerin duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeylerinin yüksek olduğu, ilköğretim okulu öğretmenlerinde duyarsızlaşmanın daha fazla olduğu, öğrenci sayısının, öğretmenlerin

üstlerinden takdir görmelerinin, öğretmenlerin mesleki verimliliklerini değerlendirmelerinin, mesleklerini isteyerek yapmalarının, öğretmenlikten duydukları manevi doyumun duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıyı etkilediği belirlenmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar yaş ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeylerinde tükenmişliğin de artmaktadır. Bu durum, öğretmenlerin daha fazla yorulması, performans göstermede zorlanmaları, bu sebeple de duygusal anlamda yıpranmaları ve uzun süredir çalıştıkları için artık duyarsızlaşmaya başlamaları ile açıklanabilir. Yaşın tükenmişliği etkileyen bir faktör olduğu diğer bazı araştırmalarda da ortaya konmuştur (8, 13, 14, 15, 16). Bir başka çalışmada da (11) tükenmişlik duyarsızlaşma boyutunda yaşa bağlı olarak bulunmuştur. Ancak yapılan araştırmalarda genç öğretmenlerin daha çok tükenmişlik yaşamaları, artan yaşla birlikte tükenmişliğin azalması bulgusu, bu araştırmanın sonuçlarının tersine bir bulgudur.

Öğretmenlerin cinsiyetlerinin tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın alt problemlerinden birisidir. Araştırmanın bulguları öğretmenlerin cinsiyetleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin kadın veya erkek olmaları tükenmişlik düzeylerini etkilememektedir. Bunun sebebinin öğretmenlik mesleğinde cinsiyet farkının bir önem taşımaması, mesleki rollerin cinsiyete göre değişmemesi görüşleri paralelinde yorumlanabilir. Cinsiyetle tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve tükenmişliği etkileyen bir faktör olmadığı ortaya konmuştur (17, 10, 18, 19, 16). Bu bulgular, bu araştırmayı destekler niteliktedir. Ancak, Aslan ve arkadaşlarının (20) belirttiği gibi cinsiyet konusundaki araştırmalar her zaman tutarlı sonuçlar ortaya koymamıştır. Cinsiyet değişkeninin tükenmişlik üzerine etkisi tartışmalıdır. Bazı araştırmalarda kadın ve erkeklerin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır (4, 12, 21, 14). Bazı araştırmalar kadınlarda, bazı araştırmalarda erkeklerde tükenmenin daha yoğun yaşandığını bildirirken, cinsiyetle tükenmişlik arasında ilişkinin olmadığını ifade eden araştırmalarda bulunmaktadır.

Bu araştırmada öğretmenlerin medeni durumlarının tükenmişlik düzeylerini etkilemekte olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın bulguları öğretmenlerin medeni durumları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerin dul olmaları duygusal tükenme düzeyinde tükenmişliği arttırmaktadır. Elde edilen bu sonucun, öğretmenlerin özel hayatlarında boşanma veya eşini kaybetme gibi sorunlar yaşaması ve dolayısıyla duygusal anlamda yıpranmaları, buna bağlı olarak da mesleki anlamda duygusal tükenmişliklerinin etkilenmesi sebebiyle olduğu söylenebilir. Alandaki birçok çalışmada da medeni durum ile tükenmişlik ilişkili bulunmuştur (12, 8, 22, 13, 15, 10, 23). Aydın'ın (24) çalışmasında da dul öğretmenlerde tükenmişlik yüksek bulunmuştur. Maslach ve Jackson (9) ise yaptıkları araştırmada evli bireylerin bekâr ve dullara göre tutarlı bir şekilde daha az tükenmişlik örüntüsü gösterdiklerini bildirmişlerdir. Bu bulgular araştırmayı destekler niteliktedir.

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin mezun oldukları eğitim kurumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar öğretmenlerin eğitim durumları ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Eğitim durumu yükseldikçe duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeylerinde tükenmişlik

azalmaktadır. Bunun sebebinin, eğitim düzeyi yüksek öğretmenlerin hizmet öncesi eğitim kurumlarında mesleğe daha iyi hazırlanmaları, mesleki beklentilerinin daha yüksek olması ve değişen, gelişen eğitim sistemine çabuk adapte olabilmeleri olduğu düşünülebilir. Eğitim durumunun tükenmişliği etkileyen bir faktör olduğu diğer bazı araştırmalarda da ortaya konmuştur (25,15, 26, 19).

Öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın alt problemlerinden bir diğeri olmuştur. Araştırmanın bulguları öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Mesleki kıdem arttıkça duyarsızlaşma ve Duygusal Tükenme düzeylerinde tükenmişlik de artmaktadır. Bu durum, uzun süredir hizmet veren öğretmenlerin meslek heyecanını kaybetmeleri, performans düşüklüğü yaşamaları, hep benzer sorunlarla uğraşmaktan artık bıkkınlık duymaları, fiziksel-duygusal anlamda yorulmuşluklarının birikmesi ve emeklilik arzularının artması ile açıklanabilir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürdeki bazı araştırmalar ile uyumlu bulunmuştur. Alandaki birçok araştırmada mesleki kıdem ile tükenmişlik ilişkili görülmüştür (12, 8, 13, 14, 15, 19).

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin çalıştıkları okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar çalışılan okul türü ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin daha fazla duyarsızlaşmalarının sebebi ilköğretim öğrencilerinin gelişimsel özellikleri, küçük yaş çocuklarla çalışma, problemleri ile uğraşma ve ilköğretimde genellikle 30 saate varan ders yükünün olması olabilir. Öğretmene bağımlı olan ilköğretim öğrencileriyle yüz yüze, uzun süreli olarak çalışmanın duyarsızlaşmayı arttırdığı da bilinmektedir. Araştırmanın bu bulgusu alandaki bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir (13,15, 19). Izgar'ın (23) çalışmasında da okul türü duygusal tükenme boyutunda tükenmişliği etkilememektedir. Bu bulgu, bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kalabalık sınıflarda ders vermek öğretmenlerin duyarsızlaşma, duygusal Tükenme ve kişisel başarı düzeylerinde tükenmişliği arttırmaktadır. Bu sonuca, kalabalık sınıflarda verimin ve performansın düşmesinin, öğrenci başarısının azalmasının, fiziksel anlamda yorucu şartlar oluşmasının sebep olduğu söylenebilir. Öğretmen, öğrenci sayısı yüksek sınıflarda daha çok çalışacak, enerji harcayacak ve duygusal olarak tükenecek, kalabalık yüzünden öğrencilerle daha az ilgileneceği için giderek duyarsızlaşacak, istediği verime ulaşamayınca kendini daha çok başarısız görecektir. Araştırmada elde edilen bu bulgu Gündüz'ün (19) çalışması ile paralellik göstermektedir. Tümkiye'nin (13) araştırmasında da kalabalık sınıflarda çalışmak olumsuz koşullar arasında yer almıştır. Ancak Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (10) araştırmasında ders verilen sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı tükenmişlik düzeylerini etkileyen bir faktör değildir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik durumunun tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın bir başka alt problemi olmuştur. Araştırmanın bulguları sosyo-ekonomik durum ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç Tümkiye'nin (13)

çalışması ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen, okulun bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik durumu yükseldikçe öğretmenlerin duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinde tükenmişlikleri artması bulgusunun sebebi öğretmenlerin sosyo-ekonomik durumu yüksek bölgelerde çalışırken kendilerini yetersiz hissetmeleri, daha fazla çalışıp yorulmaları ve kendilerini algılama biçimleri olabilir.

Bu çalışmada öğretmenlerin çalıştıkları ortamdan memnuniyet durumlarının tükenmişlik düzeylerini etkilemekte olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın bulguları memnuniyet durumu ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Çalıştıkları ortamdan memnun olmayan öğretmenlerin duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeylerinde daha fazla tükenmişlik yaşamaları bulgusunun sebebi, buldukları iş ortamında rahat olamamaları, gözlemlediklerini hissetmeleri, çatışma yaşamaları, gerginlik duymaları, stresli bir ortamda bulunmaları ve huzurlu çalışamamaları olabilir. Çalışılan ortamdan memnuniyet durumu ile tükenmişlik ilişkisi başka çalışmalarda da incelenmiş ve tükenmişliği etkileyen bir faktör olduğu ortaya konmuştur. Kırılmaz, Çelen ve Sarp (10)'ın yaptığı çalışmada Kişisel Başarı düzeyi memnuniyet durumunda etkilenmezken D düzeyi etkilenmektedir. Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (10) aktardığına göre Dolunay'ın (18) çalışmasında üç alt boyut da memnuniyet durumundan etkilenmektedir. Çam'ın (11) çalışmasında da memnuniyet tükenmişliği etkilenmektedir. Tuğrul ve Çelik'in (15) aktardığına göre de Maslach ve Jackson iş ortamının tükenmişlikle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular, bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin üstlerinden takdir görme durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar üstlerinden takdir görme durumu ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Üstlerinden takdir görmeyen öğretmenlerin duyarsızlaşma, duygusal tükenme ve kişisel başarı düzeylerinde daha fazla tükenmişlik yaşamalarının sebebi, yaptıkları çalışmaların takdir görmemesi, emeklerinin karşılığında ödül alamamanın, şevk ve heyecanlarını kırması, çalışma azmini azaltması olabilir. Araştırmada elde edilen bu bulgu alandaki bazı çalışmalarda da elde edilmiştir. Dolunay (25) ve Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (10) çalışmalarında üstlerinden takdir görme durumu ile tükenmişlik düzeyinin Kişisel Başarı boyutu ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca Tümkaya'nın (13) çalışmasında yönetimden yeterli destek görmeme olumsuz koşullar arasında yer almıştır.

Öğretmenlerin mesleki verimlerini değerlendirmelerinin tükenmişlik düzeylerini etkileyip etkilemediği bu araştırmanın alt problemlerinden birisidir. Araştırmanın bulguları mesleki verimliliği değerlendirme ile tükenmişlik arasında bir ilişkili olduğunu göstermektedir. Kendilerini mesleki olarak verimsiz gören öğretmenlerin duyarsızlaşma, duygusal tükenme ve kişisel başarı düzeylerinde daha fazla tükenmişlik yaşamalarının sebebi, kendilerini başarısız ve yetersiz hissetmeleri olabilir. Kendini verimsiz bulan öğretmenlerin daha fazla stresli olması sebebi ile daha çok tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir. Mesleki verim ile tükenmişlik ilişkisi başka çalışmalarda da incelenmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgu, Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (10) çalışmaları ile uyumlu değildir.

Bu çalışmada öğretmenlerin mesleklerini isteyerek yapma durumlarının tükenmişlik düzeylerini etkilemekte olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın bulguları mesleği isteyerek yapma durumu ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Mesleğini isteyerek yapan öğretmenlerin

duyarsızlaşma, duygusal tükenme ve kişisel başarı düzeylerinde tükenmişlikleri düşmektedir. Bunun nedeninin, işini severek, isteyerek, olumlu düşüncelerle yapmanın, yaşanan diğer olumsuzlukları etkisiz hale getirmesi olduğu düşünülebilir. Alanda yapılmış bazı araştırmalarda bu alt problem araştırılmıştır. Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (10) çalışmalarında öğretmenlik mesleğini yapma nedeni ile duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeylerinde tükenmişlik düzeyini etkileyen bir değişkendir. Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (10) belirttiğine göre Dolunay (25)'in çalışmasında üç alt boyutta da anlamlı farklar bulunmuştur. Bu bulgular bu araştırmayı destekler niteliktedir.

Araştırmada son olarak öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin manevi doyumlarına göre anlamlı ölçüde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Sonuçlar manevi doyum ile tükenmişlik düzeyi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin manevi doyumları azaldıkça tükenmişlik düzeyleri artmaktadır. Bu sonucun, mesleğinden manevi anlamda yeteri kadar doyum alamayan öğretmenlerin fazla stres yaşamaları, zevk ve heyecan duymamaları, performans düşüklüğü gibi sebeplerden oluştuğu söylenebilir. Manevi doyum ile tükenmişlik ilişkisi başka araştırmalarda da incelenmiş ve bu araştırmada elde edilen bulgu ile paralellik taşımaktadır. Peker'in (26) çalışmasında öğretmenlik mesleğinden manevi doyum sağlama derecesi ile tükenmişlik arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Öğretmenlerin manevi doyumları arttıkça tükenmişlik düzeyleri azalmaktadır. Akçamete, Kaner ve Sucuoğlu'nun (14) araştırmalarında da tükenmişlik ve iş doyumunu arasında yüksek ve ters yönde bir ilişki olduğu, iş doyumunu arttıkça tükenmişliğin azaldığı ortaya konmuştur. Izgar'ın (23) aktardığına göre mesleki doyum ile tükenmişlik arasında ilişki olduğu Dinham tarafından da ifade edilmiştir.

Kaynaklar

1. Işıkhani, V. (2004). Çalışma Hayatında Stres ve Başa Çıkma Yolları. Ankara: Sandal Yayınları.
2. Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2001). Örgütsel Psikoloji. Bursa: Ezgi Kitabevi
3. Türk, A. (2004). Öğretmenlerde Tükenmişlik. İnternet'ten 24 Aralık 2004'de Elde Edilmiştir: <http://www.egitim1@mynet.com>
4. Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik. Ankara: Nobel Yayınları
5. Sürgevil, O. (2006). Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları
6. Ersoy, F., Yıldırım, C. ve Edirne, T. (2001). Tükenmişlik Sendromu. İnternet'ten 20 Ekim 2004'de elde edilmiştir: http://www.ttb.org.tr/STED/sted_2001/html
7. Maslach, C. ve Zimbardo, P. G. (1982). Burnout- The Cost Of Caring. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
8. Torun, A. (1995). Tükenmişlik, Aile Yapısı Ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
9. Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1985). *The Measurement Of Experienced Burnout*. Journal Of Occupational Behavior, 2. Pp. 99-131.
10. Kırılmaz, A., Çelen, Y., ve Sarp, N. (2000). İlköğretim'de Çalışan Bir Öğretmen Grubunda "Tükenmişlik Durumu" Araştırması. A.Ü. Sağlık Eğitim Fakültesi, İlköğretim-Online 2(1), 2-9. İnternet'ten 12 Aralık 2004'de Elde Edilmiştir: [Http:// Www. İlkogretim-Online.Org.Tr](http://Www.İlkogretim-Online.Org.Tr)

11. Çam, O. (1992). *Tükenmişlik Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliğinin Araştırılması*. 7.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları
12. Ergin, C. (1992). *Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Envanterinin Uygulanması*. 7.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı, (143-154). Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları
13. Tümkeya, S. (1996). Öğretmenlerdeki Tükenmişlik Görülen Psikolojik Belirtiler Ve Başa Çıkma Davranışları. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
14. Sucuoğlu, B., Kuloğlu-Aksaz, N. (1996). *Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi*. Türk Psikoloji Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 36. (44-60).
15. Tuğrul, B ve Çelik, E. (2002). Normal Çocuklarla Çalışan Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:2 Sayı:12.
16. Naktiyok, A. ve Karabey, C. N. (2005). İşkoliklik Ve Tükenmişlik Sendromu. İnternet'ten 20 Aralık 2005' de Elde Edilmiştir: <http://www.iibf.atauni.edu.tr>
17. Çokluk, Ö. (1999). Zihinsel ve İşitme Engelliler Okulunda Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerde Tükenmişliğin Kestirilmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
18. Dolunay, A. B. (2001). Keçiören İlçesi Genel Liseler ve Teknik- Ticaret- Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde tükenmişlik Durumu Araştırması. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
19. Gündüz, B. (2004). Öğretmenlerde Tükenmişliğin Akılcı Olmayan İnançlar Ve Bazı Mesleki Değişkenlere Göre Yordanması. 20 Aralık 2004' De İnternet'ten Elde Edilmiştir: Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezler_Dosyalar\Ç_Ü_ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezler.Htm
20. Aslan S. H., Aslan. R. O., Alparslan. Z. N., Gürkan. S. B. ve Ünal. M. (1997). *Hekimlerde Tükenmede Cinsiyetle İlişkili Etkiler*. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt: 22, Sayı:2. (132-136).
21. Girgin, G. (1995). İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi (İzmir İli Kırsal Ve Kentsel Yöre Karşılaştırılması). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
22. Örmən, U. (1993). Tükenmişlik Duygusu Ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama. İstanbul: Marmara Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
23. Izgar, H. (2001). Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, Sayı: 27. (335-340).
24. Aydın, K. (2004). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Tükenmişliği Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
25. Dönmez, B. ve Güneş, H. (2000). İlköğretim Okulu Yöneticilerinde Tükenmişlik. Eğitim Araştırmaları Dergisi. İnternet'ten 20 Kasım 2004 Elde Edilmiştir: [http:// hww.Aniyayincilik.com.tr](http://hww.Aniyayincilik.com.tr)
26. Peker, R. (2002). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerine Etki Eden Bazı Faktörler. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: Xv, Sayı: 1. (305-318).